

Prawo gwarantuje ochronę polskiej mniejszości

Flagi Polski i Litwy, fot. wilnoteka.lt

Wiele regulacji prawnych, zawartych choćby w polsko-litewskim Traktacie o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy z 26 kwietnia 1994 r., zobowiązuje władze w Wilnie do respektowania praw mniejszości polskiej, zamieszkującej Republikę Litewską. Tymczasem polityce elit rządzących towarzyszą działania dyskryminacyjne w dziedzinie ochrony praw mniejszości narodowych, co jest niezgodne z treścią umów międzynarodowych, których Litwa jest sygnatariuszem. Owe działania skupiają się przede wszystkim na uchwalaniu ustaw oświatowych, które już na początku lat 90. wymuszały na samorządach likwidację małych placówek edukacyjnych, a obecnie w 2012 r. wyraźnie ograniczają polskim szkołom możliwość swobodnego posługiwania się językiem ojczystym w programie nauczania. W imię poprawy jakości obustronnych relacji oraz bezpieczeństwa międzynarodowego konieczne jest przestrzeganie przez władze wileńskie zobowiązań prawnych.

Wychodząc naprzeciw zapisom ustawy o oświacie z 17 marca 2011 r., którą Polacy na Litwie postrzegają jako początek końca nauczania w języku mniejszości, a także zakazom publicznego posługiwania się polskimi nazwami, przedstawia się bilateralne i multilateralne regulacje prawne gwarantujące Polakom określone swobody. Na tym tle, prawo do używania języka rodzimego we wszystkich sferach życia społecznego przez polską mniejszość narodową warunkują konkretne przepisy traktatowe, których treść kształtowała się w procesie historycznym.

Pierwsze kroki w tej mierze poczynione zostały już po rozpadzie bloku sowieckiego, kiedy to Litwa jako niepodległe państwo zaczęła zdobywać uznanie społeczności światowej. Po nawiązaniu stosunków dyplomatycznych z Polską (5 września 1991 r.), poprzedzonym wymianą listów między szefami obu dyplomacji, w dniu 13 stycznia 1992 r. przyjęto Deklarację o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy, której przypieczętowaniem stał się wspomniany wcześniej Traktat z kwietnia 1994 r. Podpisanemu w Winie dokumentowi towarzyszyły zapewnienia obu stron o przestrzeganiu praw człowieka, podstawowych swobód oraz wzajemnym poszanowaniu integralności państwowej i suwerenności. Traktat regulował zarówno kwestie ochrony praw mniejszości zamieszkujących oba państwa, ze sprecyzowaniem praw oraz gwarancji ich przestrzegania, jak również definiował cechy stanowiące o przynależności do mniejszości narodowej. Wszystkie te zagadnienia znajdują swój wyraz w pięciu artykułach Traktatu (art. 13-17), odnoszących się bezpośrednio do praw mniejszości narodowych. W myśl ust. 3 art. 13: „(...) przynależność do mniejszości narodowej jest sprawą indywidualnego wyboru dokonywanego przez osobę i nie mogą z tego wynikać dla niej żadne negatywne następstwa”. Na tym tle, nieprzestrzeganie przez Litwę postanowień traktatowych widoczne jest chociażby w niekorzystnej dla Polaków decyzji tamtejszego Sądu Konstytucyjnego dotyczącej pisowni nazwisk. Tymczasem kolejne zapisy dokumentu wyraźnie wskazują prawo mniejszości do: swobodnego posługiwania się językiem ojczystym w sferze prywatnej i publicznej; dostępu do informacji w owym języku oraz ich rozpowszechniania i wymiany, a także posiadania własnych środków masowego przekazu; nauczania języka mniejszości narodowej i pobierania nauki w tym języku oraz

posługiwania się imionami i nazwiskami w brzmieniu języka mniejszości narodowej. Ponadto mniejszościom stanowiącym znaczną część ludności danego regionu w obu państwach Traktat gwarantuje możliwość nauczania ich kultury, historii, języka ojczystego i posługiwania się nim aż do szczebla szkoły średniej.

Kwestia ochrony praw polskiej mniejszości na Litwie znajduje swoje regulacje również w Międzynarodowych Paktach Praw Człowieka, Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, dokumentach Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności oraz Konwencji Ramowej o Ochronie Mniejszości Narodowych, którą państwo litewskie ratyfikowało w 2000 r. Jej zapisy jednoznacznie odnoszą się do spornych kwestii, stanowiąc, że: „(...) każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do swobodnego używania, bez jakiegokolwiek ingerencji, jego/jej języka mniejszości, zarówno prywatnie, jak i publicznie, ustnie oraz pisemnie. Na obszarach zamieszkałych tradycyjnie lub w znaczącej ilości przez osoby należące do mniejszości narodowej, o ile osoby te tego sobie zażyczą, i tam, gdzie takie życzenie odpowiada rzeczywistym potrzebom, Strony będą starać się zapewnić, na tyle, na ile to możliwe, warunki, które umożliwią używanie języka mniejszości w stosunkach pomiędzy tymi osobami a organami administracyjnymi.” Ponadto ustawodawstwo unijne wyraźnie podkreśla, że każdy członek mniejszości narodowej może swobodnie posługiwać się swym ojczystym imieniem i nazwiskiem oraz umieszczać znaki, napisy w języku mniejszości. Na terytoriach o znaczącym odsetku liczby ludności należącej do danej mniejszości narodowej, władze zobowiązują się do umieszczania w języku tej mniejszości nazw miejscowości oraz innych lokalnych, tj. publicznych, oznakowań.

Niewypełnianie przez władze w Wilnie postulatów gwarantujących ochronę praw polskiej mniejszości na Litwie kładzie się cieniem na wzajemne relacje między państwami. Nieprzestrzeganie zobowiązań dotyczy przede wszystkim litewskiego ustawodawstwa, które w nowelizacji z 17 marca 2011 r. przyczyniło się do wspomnianego już osłabienia polskiej oświaty, zakazu pisowni nazwisk oraz nazw ulic w języku polskim, a nawet ograniczenia praw wyborczych polskiej mniejszości poprzez niekorzystne dla niej ustalanie granic okręgów do głosowania. Zaznacza się tu wyraźna asymetria. Prawa ludności litewskiej, tak licznie zamieszkującej chociażby polski Puńsk, są w pełni przestrzegane. W mieście obowiązuje bowiem zapis nazw w ich języku rodzimym, a dzieci cieszą się możliwością nauki z wykładowym językiem litewskim do poziomu szkoły średniej. Niestety polska mniejszość nie może liczyć na podobne prawa ze strony władz w Wilnie.

W myśl podpisanych porozumień, kres utrzymującemu się impasowi na linii mniejszość polska a litewski rząd położyć może respektowanie przez elity rządzące praw przysługujących Polakom. W tej mierze konieczne są również niesłabnące wysiłki polskich polityków w staraniach o egzekwowanie litewskich zobowiązań. Polacy na Litwie zabiegają o to, aby prawa mniejszości, należące do podstawowego katalogu praw obywatelskich, stanowiły wspólną troskę władz i obywateli, zaś władze Polski i Litwy wskazują na łączące oba państwa strategiczne partnerstwo. Czy zatem w kwestii ochrony praw polskiej mniejszości również zwycięży idea współpracy?

Na podstawie:

1. Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy, sporządzony w Wilnie dnia 26 kwietnia 1994 r. (Dz.U.1995.15.71), <http://www.lex.pl/du-akt/-/akt/dz-u-1995-15-71> (dostęp: 30.07.2012)
2. M. Wołęjko, Sytuacja mniejszości polskiej na Litwie a relacje polsko-litewskie, www.bbn.gov.pl/download.php?s=1&id=7013 (dostęp: 25.07.2012)
3. Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych, sporządzona w Strasburgu 1 lutego 1995 r. (Dz.U. z 2002 r. Nr 22, poz. 209, art. 10), <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20020220209>
4. Joanna Hyndle-Hussein, Fiasko litewsko-polskich negocjacji w sprawie zmian w ustawie o oświacie, BEST Ośrodek Studiów Wschodnich, 12/2011, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/best/2011-12-07/fiasko-litewskopolsk...>

